

Šikana

Autor: Mgr. Jaromír JUŘEK

Kopírování a jakékoliv další využití výukového materiálu je povoleno pouze s uvedením odkazu na www.jarjurek.cz.

1. Šikana

Šikana (z německého Schikane) označuje fyzické i psychické omezování či týrání jedince v kolektivu. Dochází k ní ve všech skupinách věkových i sociálních. Setkat se s ní můžeme v jakémkoliv typu škol a školských zařízeních, v armádě, sportovním klubu, ve vězení, ale i v rodině (zaměřena na neoblíbené dítě) či v zaměstnání (podle toho, zda je původcem kolega či nadřízený, mluvíme o mobbingu nebo bossingu).

Varianty šikany jsou velmi různé, stejně jako metody, kterými je prováděna. Zpravidla má agresor nad obětí fyzickou či početní převahu. Následky šikany si do dalšího života odnášejí všichni zúčastnění, největší dopad má ale pochopitelně na oběť.

Někdy bývá jako „šikana“ označováno také byrokratické obtěžování a omezování.

Projevy šikany ve škole mezi spolužáky:

- psychické týrání
- vydírání
- vyhrožování
- zesměšňování
- krádeže okradení dítěte (oblečení, hračky, pomůcky)
- ničení majetku oběti zničené sešity, oblečení, boty, vysypaný obsah aktovky do kaluže.
- vyčleňování jedince z kolektivu
- násilné a manipulativní příkazy
- fyzické napadání
- znásilnění
- pohlavní zneužívání oběť je donucena např. pózovat nahá před fotoaparátem
- omezování osobní svobody agresori zamknou oběť na záchodě, v šatně, ve skříni apod.

Šikanu ve škole lze postihovat Školním řádem, ale v závažnějších případech i podáním trestního oznámení na Policii ČR. A jakých trestných činů se mohou agresori dopustit při šikanování spolužáků? Sazby trestu jsou uvedeny pro dospělé pachatele, u mladistvých se trestní sazby snižují na polovinu, přičemž dolní hranice nesmí přesáhnout jeden rok a horní hranice 5 let odnětí svobody. Pouze v případech, kdy by dospělému pachateli mohl být uložen výjimečný trest, může být opatření odnětí svobody uloženo mladistvému až na 10 let.

Druhy trestných činů:

Vydírání (§ 175) – útočník nutí svou oběť násilím nebo pod pohrůžkou násilí či jiné těžké újmy k tomu, aby něco konala, opominula nebo strpěla (budeš mi nosit tašku, jinak tě zbiju). Základní sazba odnětí svobody činí šest měsíců až čtyři léta, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se postupně zvyšuje až na osm až šestnáct let.

Loupež (§ 173) – útočník ušije násilím nebo pohrůžky bezprostředního násilí k tomu, aby se zmocnil cizí věci (násilně vymáhání např. peněz nebo stravenek na oběd, osobních věcí apod.). Základní sazba odnětí svobody činí dva roky až deset let, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se zvyšuje na deset až osmnáct let.

Omezování osobní svobody (§ 171) – útočník oběti bez oprávnění brání užívat osobní svobodu (např. je známý případ strkání hlavy oběti do záchodu, opakované zamykání na záchodě apod.). Základní sazba odnětí svobody činí až dvě léta, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se postupně zvyšuje až na tři až deset let.

Ublížení na zdraví (§ 145 a § 146) – důsledkem šikany je ublížení na zdraví oběti, a to buď ublížení lehké nebo i těžšího stupně. Základní sazba odnětí svobody činí šest měsíců až tři roky, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se postupně zvyšuje až na osm až šestnáct let. Pokud by agresorovi byl prokázán alespoň nepřímý úmysl směřující k usmrcení oběti, mohlo by jednání být posuzováno i jako vražda (§ 140) se základní trestní sazbou deset až osmnáct let odnětí svobody, s tím, že je možné uložit i výjimečný trest.

Krádež (§ 205) – útočník oběti okradá o jejich věci. Musí přitom být splněna podmínka, že buď škoda převýší 5.000,- Kč, nebo je způsobena vloupáním (např. do šatní skříňky), nebo pachatel odcizí věc, kterou má jiná na sobě či při sobě, nebo se pokusil věc odcizenou uchovat násilím, nebo tak učiní v době evakuace, případně stačí, pokud již byl v posledních třech letech pro trestný čin (provinění) krádeže potrestán. Základní sazba odnětí svobody činí až dva roky, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se postupně zvyšuje až na pět až deset let.

Poškození cizí věci (§ 228) – útočník úmyslně zničí nebo poškodí věc náležející oběti a způsobí tak škodu převyšující 5.000,- Kč. V současné době, kdy děti nosí do školy drahé mobilní telefony či přehrávače, je tento způsob šikany poměrně reálný. Základní sazba odnětí svobody činí až jeden rok, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se zvyšuje na dva roky až šest let.

Útisk (§ 177) – jedná se o situaci, kdy útočník již bezprostředně nenapadá svou oběť, ale využívá toho, že oběť sama se ho v důsledku dřívějšího jednání bojí. Útočník tak pouze zneužívá tíseň oběti k tomu, aby něco konala, opominula nebo strpěla (žák např. dává spolužákovi bez protestů svou svačinu, protože se ho z dřívější doby bojí. Občas se stává, že útočníci tímto způsobem nutí své oběti např. k drobným krádežím ve svůj prospěch). Tento trestný čin se trestá odnětím svobody až na jeden rok, v nejzávažnějších případech ale může být sazba jeden rok až pět let odnětí svobody.

Znásilnění (§ 185) – násilné donucení (stačí i pohrůžka bezprostředního násilí) k pohlavnímu styku (i homosexuálnímu). Tohoto trestného činu se lze dopustit i bez násilí, pokud pachatel využije bezbrannosti oběti. Základní sazba odnětí svobody činí šest měsíců až pět let (je-li obětí osoba mladší osmnácti let činí sazba dva až deset let odnětí svobody, u dítěte mladšího patnácti let je sazba pět až dvanáct let), přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se zvyšuje až na deset až osmnáct let.

Sexuální nátlak (§ 186) – násilné donucení (stačí i pohrůžka bezprostředního násilí) k sebeukájení, obnažování a dalším praktikám. Sazby jsou podobné jako u trestného činu znásilnění.

Pohlavní zneužití (§ 187) – soulož s osobou mladší patnácti let případně jiné pohlavní zneužití takové osoby. Zdánlivě nevinné osahávání děvčat spolužáky může být pro oběť značně traumatizující a může být posouzeno jako tento trestný čin. Základní sazba odnětí svobody činí jeden rok až osm let, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se zvyšuje na deset až osmnáct let.

Svádění k pohlavnímu styku (§ 202) – útočník nabízí oběti úplatu nebo nějakou výhodu za pohlavní styk případně za pohlavní sebeukájení nebo dokonce jen za obnažení. I toto může být způsob šikany. Útočník se v daném případě nechová vysloveně agresivně, ale zneužije např. sníženého intelektu své oběti (když se přede mnou svlíkneš, dám ti tatranku). Základní sazba odnětí svobody činí až dva roky, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se zvyšuje na šest měsíců až pět let.

Kuplířství (§ 204) pachatel svou oběť zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce nebo z takové prostituce kořistí. Je to smutné, ale v některých sociálních skupinách se prý tzv. „pasáci“ objevují už ve vyšších ročnících základní školy. Základní sazba odnětí svobody činí šest měsíců až čtyři roky, přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se zvyšuje na osm až patnáct let.

Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283) a šíření toxikomanie (§ 287) – šíření drog a svádění k jejich užívání je trestné. Šikana může spočívat např. v nucení slabšího spolužáka k užití drogy (nebuď srab a dej si, jinak ti nabančíme). Základní sazba odnětí svobody činí jeden rok až pět let (§ 283), resp. až tři roky (§ 287), přičemž v závažnějších zákonem stanovených případech se postupně zvyšuje až na deset až osmnáct let.

Nebezpečné pronásledování (§ 354) – jde o tzv. stalking. Pachatel oběť pronásleduje, neustále se snaží být v její blízkosti, může jít i o vydírání. Mezi dětmi v současné době elektronického boomeru půjde asi nejčastěji o tzv. kyberšikanu, tedy o pronásledování pomocí SMS zpráv či e-mailů. Dnes tolik oblíbené sociální sítě typu facebook dokáží některé děti využít v podstatě k totální psychické likvidaci svých vrstevníků, kteří se jim z nějakého důvodu znelíbili. Základní sazba je až jeden rok odnětí svobody, ve vážnějších případech ale bude trest v rozmezí šest měsíců až tři roky odnětí svobody.

Šikana ale nemusí existovat jen mezi spolužáky.

Se šikanou se setkáváme i na pracovišti, a to ve formách:

- 1. mobbing** - jedná se o šikanu, kdy pracovník dlouhodobě a opakovaně omezuje fyzicky, či psychicky, svého kolegu
- 2. bossing** - jedná se o šikanu ze strany zaměstnavatele vůči svému podřízenému zaměstnanci. Může mít formy různé:
 - **Přidělování sisyfovských úkolů.** Vedoucí podřízenému přiděluje jednotvárnou práci a úkoly, které jsou buď zcela nesmyslné nebo o jejichž smyslu lze s úspěchem pochybovat.

- **Úmyslné přidělování nevhodných úkolů.** Další strategií je zadávání úkolů, které sice mají svůj smysl, ale jsou hluboko pod kvalifikační úroveň i dovednostmi postiženého pracovníka. Zrcadlovou strategií je pak přidělení úkolu nadměru obtížného, nezvládnutelného. Do této kategorie patří i přidělování takových úkolů, které jsou pro dotyčného pracovníka nestravitelné nebo traumatizující z osobních důvodů. A rovněž sem patří i přidělování úkolů, které mohou dotyčného pracovníka zdravotně poškodit, například je možné alergikovi zadat práci ve velmi zaprášeném prostředí.

- **Trvalá kontrola** je jednou z nejrozšířenějších strategií bossingu. Postižený pracovník je kontrolován nad rámec běžný na daném pracovišti. To se týká všeho, co nějakým způsobem souvisí s pracovním procesem. Vedoucí kontroluje i dílčí výsledky práce postiženého, jeho, či její telefonní hovory a zejména přítomnost na pracovišti a přísné dodržování pracovní doby, včasných příchodů i odchodů, jakož i předepsaných přestávek. Strategie trvalé kontroly je mimořádně rozšířená a oblíbená strategie bossingu mezi vedoucími po celém světě. Je velmi jednoduchá a nenáročná na provedení a vedoucí ji velice snadno zdůvodní jako plnění povinností vyplývajících z jeho funkce.

- Další oblíbenou strategií je **přichystání nečekaných překvapení.** Zejména po delší nepřítomnosti na pracovišti, například po nemoci nebo dovolené, je pracovník po svém návratu zaskočen nějakým nepříjemným překvapením. Například byl jeho stůl přestěhován do jiné kanceláře, nebo mu na stole chybí počítač, tiskárna apod.

- Mezi další strategie bossingu patří **oklešťování kompetencí postiženého pracovníka.** To se může projevovat například tím, že se pracovníkovi odeberou dlouhodobé náročnější úkoly, v nichž je dotyčný pracovník dobře zaběhnutý a s nimiž je spokojený, a předají se jinému pracovníkovi. Postiženému pracovníkovi pak začnou být přidělovány dílčí úkoly pod jeho odbornou úroveň (viz výše).

- **Pracovní izolace** postiženého pracovníka patří rovněž mezi běžné metody bossingu. Pracovník není například zván na porady, není informován o důležitých rozhodnutích a celkově se mu dává najevo, že se s ním nepočítá.

- A konečně mezi tvrdší, ale naštěstí méně frekventované strategie bossingu patří **zpochybňování psychického stavu oběti.** Jakákoliv reakce se pak dá využít proti takto postiženému pracovníkovi. Energická nebo nervózní reakce se interpretuje jako patologická agresivita, reakce opačná se může interpretovat jako patologická pasivita. Platí zde v plné míře rčení "kdo chce psa bít, hůl si vždy najde".

V poslední době se rozšiřuje s rozvojem a dostupností Internetu také **internetová šikana - tzv. kyberšikana a kyberstalking.** Jedná se o vyhrožování prostřednictvím e-mailu, SMS zpráv, blogů (= deníků), apod. Může se projevovat pronásledováním, obtěžováním jedince pomocí Internetu (obsah navštívených stránek, obsah chatu, atd.). Dalšími projevy jsou pak uveřejňování fotografií či videonahrávek jedince na Internetu bez jeho vědomí, či souhlasu. Leckdy konkrétními projevy jsou zveřejněné fotky, či videa v choulostivých situacích například po rozchodu s přítelem/příteklýní. Může se ale jednat i o zveřejňování takových fotek nebo videí ze soukromého života významnějších, či více známých osob - např. politiků, celebrit, ale může se to týkat i například ve vztahu k učitelům, či nadřízeným v zaměstnání. I tento způsob šikany je právně postižitelný.

 Obsah

 1. Šikana 2